

Μοντέλα Ανάπτυξης Εκπαιδευτικών

Μαίρη Κουτσελίη
Καθηγήτρια
Τμήμα Επιστημών της Αγωγής
Πανεπιστήμιο Κύπρου

1. Εισαγωγή

Το θέμα της αποτελεσματικής- ποιοτικής διδασκαλίας/μάθησης είναι άμεσα συνδεδεμένο με το θέμα της ανάπτυξης των εκπαιδευτικών, τόσο βιβλιογραφικά-ερευνητικά όσο και στο σχεδιασμό αυτών που παίρνουν πολιτικές αποφάσεις για αλλαγές και μεταρρυθμίσεις.

Οι σκοποί και οι διαδικασίες ανάπτυξης των εκπαιδευτικών ποικίλουν και συνάδουν με την αντίληψη που έχει η ακαδημαϊκή κοινότητα για τον αποτελεσματικό εκπαιδευτικό αλλά και με την επιστημονική γνώση για το πώς μαθαίνουν και καλύτερα εφαρμόζουν αυτά που μαθαίνουν οι εκπαιδευτικοί.

Στο άρθρο αυτό εξετάζονται τέσσερα μοντέλα ανάπτυξης των εκπαιδευτικών, με έμφαση στις διαδικασίες και τα μεθοδολογικά και παιδαγωγικά θέματα που προκύπτουν.

2. Μοντέλα Ανάπτυξης των Εκπαιδευτικών

Έχουν επικρατήσει τέσσερα διαφορετικά μοντέλα ανάπτυξης των εκπαιδευτικών, τα οποία διακρίνονται μεταξύ τους ως προς το σκοπό και τη φιλοσοφία, τις παραδοχές πάνω στις οποίες θεμελιώνονται, στις διαδικασίες εκπαίδευσης/επιμόρφωσης και ανάπτυξης των εκπαιδευτικών, και το ρόλο

των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων που αναλαμβάνουν την εκπαίδευση-επιμόρφωση. Τα τέσσερα αυτά μοντέλα είναι με βάση και τη χρονολογική σειρά επικράτησής τους: το Ακαδημαϊκό/ ορθολογιστικό, το θετικιστικό/ τεχνοκρατικό, το Ανθρωπιστικό/ Αναστοχαστικό και το Κριτικό/Συμμετοχικό.

Το Ακαδημαϊκό/ ορθολογιστικό μοντέλο

Είναι το μοντέλο που προωθήθηκε από τα πανεπιστήμια στις αρχές του 20^{ου} αι. και στηρίχτηκε στην παραδοχή ότι η γνώση της εκπαιδευτικής θεωρίας καθιστά τον εκπαιδευτικό ικανό να διδάξει αποτελεσματικά. Η φιλοσοφία είναι ορθολογιστική και οι διαδικασίες που εφαρμόζονται εστιάζονται σε διαλέξεις σε μεγάλα αμφιθέατρα πανεπιστημίων και παιδαγωγικών ινστιτούτων μέσα στα οποία ο εκπαιδευτικός «μαθαίνει» αυτά που σπούδασαν οι δάσκαλοί του και τα οποία στη συνέχεια επιχειρεί να εφαρμόσει μέσα από την πρακτική διδασκαλία.

Το Θετικιστικό/τεχνοκρατικό μοντέλο

Εμφανίζεται στα μέσα του 20^{ου} αι. και γίνεται το πρότυπο μοντέλο εκπαίδευσης και επιμόρφωσης εκπαιδευτικών στην ύστερη νεότερη εποχή. Προωθήθηκε από πολιτικούς και τεχνοκράτες ως το μοντέλο ανάπτυξης ικανοτήτων (competency-based teacher education) και επιχειρεί να απελευθερώσει τα προγράμματα ανάπτυξης εκπαιδευτικών από το δίπτυχο «γνώση-θεωρία και η εφαρμογή τους». Στηρίζεται σε δεξιότητες και ικανότητες τις οποίες θα πρέπει να εφαρμόσει στην τάξη ο εκπαιδευτικός, για να επιτύχει συγκεκριμένους και

μετρήσιμους στόχους, οι οποίοι μπορούν να αξιολογούνται με ποικίλους τρόπους και ιδιαίτερα με εξωτερικές ενιαίες εξετάσεις.

Το Ανθρωπιστικό/Αναστοχαστικό μοντέλο

Επικρατεί στο τέλος του 20^{ου} αι. και επιχειρεί να απελευθερώσει τον εκπαιδευτικό από το φυσιοκρατικό μοντέλο των θετικών επιστημών σύμφωνα με το οποίο όλα μπορούν να γίνουν με την εξάσκηση σε επαναλαμβανόμενες διαδικασίες ρουτίνας οι οποίες οδηγούν σε πανομοιότυπα αποτελέσματα. Στόχος τώρα γίνεται η ανάπτυξη αναστοχαστών στην πράξη της διδασκαλίας ('reflective practitioners'- π.χ. Schwab, Schön and Stenhouse). Δίνεται για πρώτη φορά σημασία στα συναισθήματα, στις αξίες και στις προσωπικές θεωρίες των συμμετεχόντων. Η διδασκαλία και η επαγγελματική ανάπτυξη αντιμετωπίζονται ως διαδικασίες φορτισμένες με τις στάσεις, τις αξίες και τις μη συνειδητοποιημένες θεωρίες (implicit theories) των εκπαιδευτικών.

Το Κριτικό συμμετοχικό μοντέλο

Επικρατεί στο τέλος του 20^{ου} αι και στις αρχές του 21^{ου}, μέσα σε μια Μετα-το-νεωτερισμό (post- modernity) εποχή και αντίληψη των εκπαιδευτικών διαδικασιών. Θεμελιώνεται στη βασική παραδοχή ότι η εκπαιδευτική αλλαγή στηρίζεται α) στο πώς οι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται τη διδασκαλία και το συγκεκριμένο μέσα στο οποίο την εφαρμόζουν και β) πώς την ανασχηματίζουν. Σύμφωνα με το κριτικό συμμετοχικό μοντέλο «εκπαίδευση των εκπαιδευτικών» σημαίνει διαδικασία αναδόμησης της επαγγελματικής κουλτούρας των

εκπαιδευτικών. Μια τέτοια αναδόμηση δεν επιβάλλεται από ειδικούς ούτε καθοδηγείται σε προκαθορισμένο αποτέλεσμα από πανεπιστημιακούς και εμπειρογνώμονες, αλλά επιτυγχάνεται μέσα από διάλογο, αναστοχασμό και κριτική ενδοσκόπηση και εξέταση του εκπαιδευτικού, πολιτιστικού, πολιτικού ρόλου του εκπαιδευτικού και των θεωριών του καθενός .

Όπως ο Habermas (1972:208) τονίζει “ο αναστοχασμός είναι ενόραση και προικοδότηση, οικοδόμηση νοήματος και απελευθέρωση από δογματικές εξαρτήσεις».

3. Έρευνα Δράσης

Η Έρευνα Δράσης είναι μια διαδικασία ανάπτυξης των εκπαιδευτικών μέσα στα ίδια τα σχολεία και σε σχέση με την τρέχουσα διδακτική και εκπαιδευτική πραγματικότητα. Βρίσκεται στην καρδιά του συμμετοχικού μοντέλου ανάπτυξης των εκπαιδευτικών και σε αυτό συνεργάζονται ερευνητές και εκπαιδευτικοί οι οποίοι δρουν ως ερευνητές και αναστοχαστές της πραγματικότητας που βιώνουν.

Η Έρευνα Δράσης διευκολύνει την κυκλική, αντί της γραμμικής διαδικασίας ανάπτυξης των συμμετεχόντων (Grundy, 1986). Στη διάρκεια της κυκλικής διαδικασίας οι συμμετέχοντες μοιράζονται τη γνώση και τις εμπειρίες , σε μια διαδικασία αναζήτησης πρακτικών λύσεων και αυτό-κατανόησης ((Bradbury and Reason, 2003:159, Reason & Bradbury, 2001).

Βασικές παραδοχές αυτούς Έρευνας Δράσης είναι ότι α) η Διδασκαλία είναι Πράξη που προωθεί τη διαλεκτική σχέση μεταξύ εκπαιδευτικών, εκπαιδευτικού και μαθητή, του συγκεκριμένου και του εαυτού και β) το νόημα δεν βρίσκεται στην

ίδια την εμπειρία ή τη θεωρία αλλά στην κατανόηση της εμπειρίας και των στάσεων των συμμετεχόντων απέναντι σε αυτή την εμπειρία (Doll, 1993; Hargreaves, 1994; Koutselini, 1997),

Οι διαδικασίες που εφαρμόζονται είναι ο αναστοχασμός πριν και μετά από κάθε δράση και η συνεχής ενδοσκόπηση που οδηγούν σε κυκλική Δόμηση, Αποδόμηση και Αναδόμηση νοήματος (Grundy, 1987). Μέσα από τις διαδικασίες αυτές σε κάθε καινούρια δράση ενισχύονται τα στοιχεία και οι καταστάσεις που ανταμείβουν, έχουν αποτέλεσμα και ικανοποιούν όσους συμμετέχουν στην εκπαιδευτική πράξη.

Η τήρηση ημερολογίου τόσο μετά από τη διδακτική πράξη όσο και μετά από τις ομαδικές συναντήσεις βοηθά στην ενδοσκόπηση και τον αναστοχασμό με την καταγραφή γεγονότων, σκέψεων και συναισθημάτων για όλα τα δρώμενα.

4. Συμπέρασμα

Η διαφοροποιημένη προσέγγιση της διδασκαλίας- μάθησης και η παραγωγή ευκαιριών επιτυχίας για όλα τα παιδιά βρίσκονται στο επίκεντρο των προσεγγίσεων που δοκιμάζονται στο κριτικό συμμετοχικό μοντέλο ανάπτυξης των εκπαιδευτικών. Οι διαδικασίες αυτές επαναφέρουν τη διδασκαλία στο κοινωνικό ανθρωπιστικό της πλαίσιο απελευθερώνοντας την από τις θετικιστικές

προσεγγίσεις που θέλουν τη διδασκαλία να εκπίπτει σε επαναλαμβανόμενες διαδικασίες ρουτίνας. Οι εκπαιδευτικοί έχουν την ευκαιρία να συνειδητοποιούν και να διαπραγματεύονται τις λανθασμένες αντιλήψεις που έχουν δημιουργήσει σε θέματα διδασκαλίας- μάθησης και ρόλου του εκπαιδευτικού.

Σε τελευταία ανάλυση η συμμετοχική ανάπτυξη εκπαιδευτικών μέσα από Έρευνα Δράσης οδηγεί σε ανοικοδόμηση νοήματος και αλλαγή του περιβάλλοντος μάθησης από μοναχικό και επαναλαμβανόμενο σε συνεργατικό και μοναδικό που απομακρύνει τους εκπαιδευτικούς από τις διαδικασίες ρουτίνας και διδασκαλίας ερήμην των μαθητών. Μια τέτοια διαδικασία γίνεται διαδικασία ενδυνάμωσης και προικοδότησης που επιτρέπει συνεχή ανανέωση και αυτοβελτίωση μέσα από δράση-πράξη και όχι με διαλέξεις και θεωρίες. Το σημαντικό είναι ότι η θεωρία δεν υποβαθμίζεται ούτε απουσιάζει αλλά κτίζεται επαγωγικά, ως αποτέλεσμα της δράσης, της ενδοσκόπησης και του αναστοχασμού.